

Zasebno varstvo kot družbeno nadzorstvo

Cautis pericula prodesse aliorum solent
(Previdnim navadno koristi nevarnost drugih)

Kriminologija, kriminalna politika in kontrolologija se skoraj ne ukvarjajo s problemi, ki nastajajo z razširjanjem zasebnega varstva (ali zasebne policije). Zasebno varstvo je državni policiji ponekod že enakopraven tekmeč, drugje pa mlajši partner in kot tak pod skrbstvom državnih nadzorstvenih organov. Ker pa bo z vmešavanjem v svobodo in zasebne pravice ljudi vedno bolj kršilo in omejevalo svobodo, in to iz docela zasebnih interesov, mu velja nameniti pozornost, kakršne seveda še nima tam, kjer šele nastaja.

Zaradi naraščanja zasebnega premoženja z denacionalizacijo, privatizacijo in drugimi procesi, s katerimi se bo povečevala družbena razslojenost, bo tudi v Sloveniji prišlo do *zasebnega varstva*; to pa bo prineslo tudi delitev »oblasti« na področju javnega in zasebnega opravljanja tovrstnih zadev. S tem bo tudi država v marsičem zgubljala svoje pristojnosti in jih bo zaradi nezmožnosti, da bi nudila usluge zasebnikom, morala marsikaj prepuščati ali njim samim ali pa nastajajočim podjetjem oziroma »varnostni industriji«, da bo varstvo prodajala tistim, ki ga bodo potrebovali in za to tudi plačevali. Tako se bomo srečevali tudi z *zasebnim zagotavljanjem prava* in ne le državnim, kot doslej.

Zasebni interesi za omejevanje škode pa vedno vodijo k poudarjanju zasebnega varstva, ki bo tako tudi čedalje pomembnejši dejavnik družbenega nadzorstva, s čimer se bo *družbeni splošni uvid z dodatnimi kapilarami širil v družbeni prostor*. To seveda pomeni ne le več zaposlenih v kontroli, ampak tudi večjo prosojnost družbenih skupin in slojev. Ali bo zaradi tega manj kriminala in sploh deviantnosti? Razmere v svetu tega ne potrjujejo, le nadzorovalni aparat se povečuje in diferencira. Država se sicer otresa nekaterih skrbi in morebiti tudi znižuje stroške za nadzorovanje, toda v celoti vzeto, se z razširjanjem zasebnega varstva *vlaganja v varnost in varstvo le še povečujejo*. In če bi »varnost« lahko merili, bi ugotovili, da je po vsaki svoji »enoti« čedalje dražja. Zato je razvoj odnosov med državno in zasebno policijo (ali zasebnim varstvom) zamotan, slabo predvidljiv in odvisen od mnogih okoliščin, zato je za ta namen morebiti dokaj uporabljiv naslednji izrek: »Popotnik, tu ni poti. Pot si narediš, če greš naprej«. ¹

* Janez Pečar, diplomirani pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, Trg osvoboditve 11, 61000 Ljubljana.

¹ V navedbi West Gardner, v Shearign/Stening: Private Policing, s. 166.

1. Poskus zgodovinskega pregleda

Zasebno varstvo se je v zgodovini gotovo začelo takrat, ko je posameznik moral varovati svoje življenje pred drugimi in ko je moral skrbeti za tisto, kar je imel. Že od nekdaj so bili mir, varnost, svoboda itd. pogojeni s strahom za vse, kar je bilo vredno. Čuvaje, stražarje ter varuhe najdemo že v najstarejših dokumentih od Kitajske prek Feničanov, Hebrejcev, Perzijcev, Grkov, do današnjih dni, nanje naletimo tako v Bibliji kot tudi kje drugje, seveda odvisno od družbene ureditve, kulturnih konfliktov, verskih nazorov, moči določenih skupin, posameznikov in še česa. Ker je *kriminal dolgo v zgodovini štel za zasebno ali povsem osebno zadevo*, je bilo reševanje sporov odvisno od moči posameznika ali skupine, iz katere je oškodovanec izhajal, in človeštvo je dolgo časa urejevalo prenekatera vprašanja tudi z maščevanjem in krvno osveto. Včasih pa je bilo golo preživetje bolj pomembno kot vse drugo in je lastnik moral varovati ali organizirati varstvo tudi za svojo živino, poslopje in vse drugo, kar mu je omogočalo obstoj.

Posamezne dele sveta, še posebej pa v Evropi, opredeljujejo določena obdobja s svojimi posebnostmi, kot so anglosaksonske selitve, normanska era, različna reformska obdobja itd., s prav določenimi načini varovanja, ko so se zgledovali po militarističnem pojmovanju reda in miru, skupinskih in obrambnih akcijah do zaščitniške dejavnosti fevdalcev pa prek lokalnega čuvaja do Čarlija, Bobija in Peelerjev v zadnjih sto letih. Vse to prinaša dosti spoznanj za današnji čas, tudi glede tega, *kako organizirati inštitucije za zasebno varstvo*.

Podobno se je dogajalo v Novem svetu, ki je v glavnem posnemal angleške izkušnje vključno z njeno ureditvijo, čeprav je sčasoma vnašal svoje poglede, ki so jih gotovo narekemale razmere, v katerih so se znašli ljudje v migrantskih tokovih iz Evrope. Nočni stražar obhodnik, čuvaj itd., so bile vloge, ki so tudi v Severni Ameriki dolgo časa prevladovali pri nekakšnem organiziranem varstvu ljudi v naseljih, poleg tistega, kar je sčasoma bogatejši posameznik sam storil za svojo varnost, premoženje in brezskrbnost, še posebej, če je mogoče sprejeti spoznanje, da je severnoameriško življenje že od prvega naseljevanja dalje nenehno spremljalo nasilje. In s tem nasiljem se je moral vsakdo spoprijemati, tako posamezno kot v skupini.

Do 18. stoletja je v dosegljivi literaturi največ podatkov o varovanju iz dokumentov starih narodov, iz Evrope in iz Severne Amerike. Kako se je vedel ostali svet, ni dosti znanega. Gotovo pa je povsod računati s tem, da se je *vedno najprej varoval vsakdo sam ali v skupini*, šele potem se je zatekal k državi ali h komu ali čemu, kar je sploh bilo predvsem zaradi varstva. Varnost je bila gotovo že od nekdaj vrednota, za katero so si prizadevali vsi, od posameznika do države.

Z industrijsko revolucijo pa so se potrebe po zasebnem varovanju naraščajoče-ga premoženja posameznikov močno povečale, tako da ponekod država ni mogla slediti zahtevam po varstvu, ker si ga je prenekateri lastnik proizvodnih sredstev želel zagotoviti v večji meri. Zato je *prišlo do zasebnih organizacij varstva*, kot so Fieldingovi Bow Street Runners, Pinkerton Agency, zasebne pošte, izdelovanje naprav za varovanje pred vlomi, varovalno spremljanje vlakov itd. Izkoriščanje delavskega razreda, ki se je upiral s štrajki, je vplivalo na to, da so se lastniki proizvodnih sredstev branili z zasebnimi varuhi, stražarji in detektivskimi organizacijami in naraščajoče probleme kriminala je marsikateri podjetnik reševal sam z močjo, ki mu je bila na voljo. Zato se je *zasebno varstvo pokazalo kot močno sredstvo za ohranjanje pridobljenega položaja in za uveljavljanje discipline*. To traja vse do danes, kolikor se sploh ne povečuje zaradi novih tehnoloških pridobi-

tev in z možnostmi obvladovanja podrejenih, vključno z rabo informatorjev in vohunov povsem za zasebne namene in vpeljana s podjetniško oziroma poslovno zakonodajo.

Zasebno varstvo je privedlo do posameznih zasebnih policijskih opravil, še posebno zaradi tekmovalnih interesov v poslovnosti in zaradi ohranjanja dobička. Od čuvaja in stražarja v starem veku je danes prišlo do zasebnih organizacij, ki varujejo, pregledujejo, nadzorujejo, preiskujejo, svetujejo, opazujejo, preučujejo in analizirajo, transportirajo, spremljajo in prodajajo varstvo kot blago ter varujejo pred tatvinami in vlomi, ropi in goljufijami, poneverbami in ugrabitvami, umori, bombnimi napadi itd. – seveda za primerno plačilo na varnostnem tržišču.

Zasebno varnostno podjetništvo enako kot država varuje pred kriminalom, skrbi za red in mir, zatira ogrožanje premoženja in preprečuje osebne napade ter odstranjuje možnost za požige in požare. V okviru zasebnega varstva ustanavljajo različne nove organizacije za *razne možnosti varovanja, se mednarodno povezujejo (kar je relativna novost) in se celo zgledujejo po drugih pri investiranju tujega kapitala, tudi zaradi razširjanja zasebnega varovanja. Saj ugotavljajo, da če zasebna varstva v Evropi ne bodo speljali ameriški in evropski poslovneži, se bodo tega lotili Japanci.*²

2. Razmerja do javne (državne) policije

Ne glede na to, kako so spodbujene potrebe po zasebnem varstvu, se le-to ponekod po svetu razvija izredno hitro in dosega neslutene razsežnosti. Čeprav po svoji moči in družbenem vplivu gotovo še ni takšno, da bi se lahko kosalo z državno policijo, ki ima drugačne naloge, in tudi njen pomen za širšo družbeno skupnost ni tak, kot ga ima zasebno varstvo, se vendarle postavlja vprašanje, *ali gre tu za sodelovanje ali za tekmovanje*, za hkraten obstoj oziroma nekakšen paralelizem – ali pa za izrivanje drugega z »varnostnega tržišča«.

Razmerja so gotovo globlja kot morebiti kaže docela površinsko gledanje na delovanje obeh »sistemov«, med katerima eden varuje splošne družbene interese, »vsaj formalno«, drugi pa docela zasebne. Zato ju ne gre razumeti le v smislu njunih medsebojnih razmerij neposredno in konkretno, *marveč iz izhodišč vloge države v skrbi za varnost in morebitno njeno opuščanje posameznih manj pomembnih področij in prepuščanje kakšnih opravil drugim*, bodisi zasebnikom, da namesto nje opravljajo posamezne naloge, bodisi ljudem, ki se čestokrat združujejo za izvajanje samovarovalnih nalog. V zadnjem desetletju so čedalje pogostejši procesi ne le določene privatizacije javnih služb, marveč tudi *privatizacije kazenskega pravosodja*. In v ta sklop problematike sodi tudi prodor zasebnega varstva, njegovo utrjevanje v družbi (še ne pri nas) in organiziranje za najrazličnejše naloge – marsikje tudi pod pritiskom kriminala.

Ključna motiviranost za naraščanje zasebnega varstva, zlasti v bogatejših družbah, je gotovo *varovanje premoženja oziroma imetja in s tem predvsem dobička*. Ker ga najbolj ogroža nepoštenost s kriminalom na čelu, gre potemtakem razloge za varovanje iskati predvsem v tem. In ker je policija povsod po svetu izpostavljena nezadovoljstvu zaradi svoje nebogljenosti pred najbolj škodljivim kriminalom, ki v glavnem ni konvencionalen, se ji, kolikor na to gledamo s te plati, zasebno varstvo postavlja ob bok kot tekmeč. Toda ne le to. Kdor namreč hoče imeti več in

² Europe a difficult target, Financial Times, Dec. 13, 1990, s. 30.

boljše varstvo – ne zaupa policiji. Seveda se s tem pojavlja pomembno vprašanje, ali bogate bolj varovati, če lahko to tudi plačajo. Toda te dileme nikjer ne postavljajo tako, ker bi bilo to preveč nevarno. Spodjedalo bi splošno načelo o enakosti ljudi pred zakonom, vsaj formalno, če že ne dejansko. Ker pa se država (kdo je to?) zaveda pomanjkljivosti in nedoslednosti pri nujenju varnostnih uslug, mora, če želi ali ne, dovoljevati zasebno opravljanje policijskih opravil. To pa se po današnjih izkušnjah dogaja v dveh smereh: *s podjetništvom, ki varstvo prodaja, in s samoorganiziranjem varstva tistih, ki to zmorejo.*

To gotovo pomeni, da varstvo več stane tistega, ki ga hoče več imeti. Že sicer je tak posameznik bolj obremenjen, ker mora glede na svojo lastnino državi več plačevati za varnost, kar tudi pomeni, da na enoto vrednosti premoženja dobi manj varnosti, in bolj ko je bogat – manj je varovan od države. Tak cost/benefit mu ni v prid. Zato plačuje še dodatno varstvo. In v tem je gotovo videti znaten antagonizem med zasebništvom in državo, ki se poraja na temelju premoženja oz. bogastva.

Drugačna podoba tega razmerja pa se kaže na »fronti boja« s kriminalom. Čeprav *zasebno varstvo predvsem preprečuje izgube in škodo pri poslovanju*, policija pa vzdržuje javni red in mir ter se bori s kriminalom, gotovo nastopata na prenekaterih področjih komplementarno, sodelujoče in dopolnjujoče. Ker oba, tako zasebno kot državno varstvo delujeta na prav določenem območju (lokalne) skupnosti, sta gotovo odvisna od količine informacij, ki so jima na voljo in ki zadevajo prav določen obseg deviatnosti; zato morata sodelovati tako, da imata drug od drugega nekaj koristi, kajti vsaka drugačna ureditev bi bila nespametna. Do tega so prišli skoraj povsod, kjer so se gledali z nezaupanjem in tekmovalnostjo; zato prihaja do »koalicij«, pomoči, razumevanja in predvsem sodelovanja, ne nazadnje tudi pri izobraževanju in usposabljanju, čeprav si *državna policija vedno lasti nadzor nad zasebnim varstvom*. Od tod pa gotovo izhaja določen paternalizem državne policije nad zasebnim varstvom, tudi zaradi regulacije zasebnega varstva, ki ne more biti prepuščeno samo sebi.

V razmerjih med policijo in zasebnim varstvom mora prihajati do sodelovanja in vzajemnega razumevanja, kljub javnim in zasebnim interesom, ki izhajajo iz njunega delovanja. Ker pa je pri tem ključnega pomena »varnost«, se morajo tudi vsi konflikti med njima urejati v tem kontekstu.

3. (Ne)kriminalne »policijske« dejavnosti

Dejavnosti zasebnega varstva so odvisne od varstvenih potreb njegovega vzdrževalca. Čeprav je danes razmeroma jasno, kaj zmore in na kakšna področja se »spušča« zasebno varstvo, pa je, kot kažejo razmere, izredno napredujoče, dinamično in prilagodljivo. Vedno ga usmerja naročnik ali lastnik kot tisti dejavnik, ki določa okvir delovanja, kolikor mu ponekod celo ne narekuje posameznih varnostnih opravil. Kajti naročnik je tisti, ki mora biti pomirjen, da je storil vse za zavarovanje tistega, zaradi česar vzdržuje poleg varstva, ki mu ga daje država, še dodatno varstvo.

Ne glede na to, ali je grožnja, ki jo čuti, resnična ali ne, je vedno *vzdrževalec zasebnega varstva* postavljen v položaj, ko *mora ocenjevati vrednost tega varstva in se odločati zanj na podlagi koristi*, ki mu jih prinaša. Gotovo ravna modro, če mu to varstvo prinaša večjo korist kot pa so stroški zanj. Ali drugače povedano, cena zasebnega varstva ne bi smela biti večja od preprečene škode, kajti sicer ravna

negospodarno in si s tem zmanjšuje dobiček. Država se s svojim mehanizmom nadzorovanja in vzdrževanja varnosti gotovo ne more meriti z zasebnikom pri izračunavanju stroškov in koristi. Kajti država preprosto ne more shajati brez nekaterih kontrolnih mehanizmov, saj jo le-ti sploh označujejo za tako in brez njih sploh ne bi bila to, kar je. Zasebni podjetnik ali vzdrževalec varstva pa se mu lahko odpoveduje, toda pri tem tvega, da bo deloval nerentabilno, kar pa je gotovo odvisno od intenzivnosti ter oblik ogrožanja, ki prihaja od zunaj in od znotraj njegove organizacije. To ogrožanje je mogoče izračunavati na podlagi ocene različnih sestavin, ki v seštevku povedo *stopnjo nevarnosti*. Od tega, od kod nevarnost prihaja in zaradi česa jo je treba sploh predvidevati, pa bi lahko posamezne *varstvene dejavnosti ločevali še na protikriminalne in povsem nekriminalne*. Zakaj je to pomembno?

S protikriminalnimi dejavnostmi zasebnega varstva se zasebni lastnik, podjetnik ali plačnik njegovih uslug srečuje s policijo pri reševanju katerekoli »kriminalne zadeve«. Po vseh ureditvah in regulacijah ravnanja z osumljenci kaznivih dejanj je zasebno varstvo dolžno o takih primerih takoj obvestiti policijo ali še kakšne druge mehanizme državnega formalnega nadzorstva. Čeprav je zasebno varstvo na nekaterih področjih »preiskovanja« manj vezano na nekatere pravne predpise, ki zavezujejo policijo, ne sme nikoli storiti več, kot bi lahko storil sleherni posamezni državljan, kadar je neposredno ogrožen s kriminalom. To pa je gotovo zelo pomembno za varstvo človekovih pravic in državljskih svoboščin, kajti sicer bi se zasebno varstvo lahko *spremenilo v paralelni sistem v državi* in si lastilo, čisto iz zasebniških interesov več pristojnosti, kot mu gre. In v tem smislu je policija gotovo prva naslednja in pristojna inštanca, ki mora biti obveščena o vseh »kriminalnih zadevah«, s katerimi se srečuje zasebno varstvo bodisi zunaj bodisi znotraj (podjetnikove) organizacije.

Vendar zasebno varstvo ni le za to. Zanj je pomembno preprečevanje, odkrivanje katerekoli dejavnosti, ki zmanjšuje dobiček. Ta pa ne izhaja samo iz kriminalnega delovanja. In če ne izhaja, potem ima zasebnik s svojim varstvom dosti več *možnosti vplivati na dogajanja po lastni presoji*, čisto diskrecionarno in selektivno, saj je navsezadnje gospodar in lastnik vsega tistega, zaradi česar varstvo sploh vzdržuje.

»Nekriminalne dejavnosti zasebnega varstva pa so predvsem odvisne od vrsti in narave poslovnega delovanja organizacije, ki vzdržuje zasebno varstvo.

Toda varovanje pred požari, nezgodami in nesrečami, nevarnostmi pri delu itd., je gotovo povsod na prvem mestu in kolikor toliko poenoteno. Nato pa prihajajo posebnosti in podrobnosti, ki jih določa lastnik ali njegov upravljalec, in sicer odvisno od tega, ali gre za dejavnosti na javnih ali poljavnih krajih, kot so npr. parki, kopališča, hoteli in restavracije, parkirišča, pristanišča, nakupovališča, gradbišča itd., pa v prometu, industriji ipd., oz., ali gre za prav določen tip organizacije kot so: industrijske, trgovske in institucionalne.³

Dejavnosti, ki jih opravlja zasebno varstvo, so tudi: čuvanje oseb, poligrafsko testiranje, ugotavljanje in analiziranje podatkov o uspehu na tržišču in v boju s konkurenco, nadzorovanje vstopanja in izstopanja iz prostorov, vzdrževanje reda v okviru organizacije, odkrivanje nepravilnosti pri delu in v proizvodnji, v skladiščih in pri transportu, varstvo zasebnosti (ali vdiranje v zasebnost drugih), nadzorovanje in pregledovanje ograj, stavb, vrat, ključavnic, oken, hodnikov, pa preizkušanje alarmnih naprav, električnih napeljav in sploh veliko število docela rutinskih

³ Crime and Protection in America.

zadev, do izredno zamotanih intelektualnih opravil, preiskovalnih ter obveščevalnih dejavnosti in protiindustrijskega oz. industrijskega vohunstva.

Odveč bi bilo naštevati, kaj vse lahko sodi v »nekriminalne« dejavnosti zasebnega varstva, ker bo teh že jutri spet več. Pomembno je, da so odvisne od iznajdljivosti vzdrževalcev, njenih načrtovalcev in izvajalcev in da temu področju država prepušča vedno več opravil iz svojega delovnega resorja tudi zato, ker jih zasebnik opravlja bolje, v širšem obsegu in predvsem ceneje, da učinkovitosti sploh ne omenjamo.

4. Rekrutacija in selekcija

Zasebno varstvo opravlja na ustreznih področjih vloge, ki jih imenujemo nadzorstvene. Z njimi se vključuje v različne dejavnosti vplivanja na vedenje ljudi, ne glede na to, ali gre za razmerje med njimi ali za njihove odnose do stvari. Takšno delovanje pa gotovo terjajo določeno pozornost tistim, ki ga opravljajo, kajti najbrž se ne more zaposliti v tem nadzorstvu nekdo, ki ne uživa primerne zaupanja.

Kar zadeva čuvajsko in vratarsko službo pa se v zasebnem varstvu pogosto dogaja, da ljudje ne delujejo ustrezno s pričakovanji. Čeprav pri nas še ne moremo razpravljati o zasebnem varstvu tako kot v tujini, kjer je v tej dejavnosti zaposlenih več ljudi kot v policiji, pa se tudi tu in drugod dogaja, da nimajo vedno najboljšega mnenja o njej, pa tudi ne o ljudeh in o uslugah, ki jih nudi. Tudi po svetu ugotavljajo malomarnost pri delu, nezanesljivost, odsotnost z dela, nezadostno usposobljenost, nezanimanje za razvoj, telesno in intelektualno neustreznost ter še marsikaj drugega, kar vzbuja dvom v njeno učinkovitost. Zato se ponekod posamezna združenja ali velike firme, ki prodajajo varstvo kot usluge za plačilo, nudijo za določene standarde,⁴ ne nazadnje tudi zaradi konkurenčnosti. Kajti v razvitih (post)industrijskih družbah se tudi na varnostnem tržišču bije boj za obstanek. In ponujanje zasebnega varstva ni več šala ter preprost »business«. Ker je zasebno varstvo hkrati v marsičem tudi »družbeno nadzorstvo«, imajo tudi državni kontrolni mehanizmi pri tem določen interes, in ker jim postopno postaja tudi tekmeč, se mora zasebno varstvo spoprijemati z več stvarmi, obenem ko je seveda ponujanje podobe o sebi vendarle med najpomembnejšimi. Kajti širjenje industrije ustvarja ugodne razmere za hkratno razvijanje zasebnega varstva in sama odgovornost za vrednost, ki jo varuje, vzbuja motiviranost za napredovanje in usposabljanje, še posebej pa za zaostrovanje zaposlitvenih pogojev.

Seveda pa zaposlitveni pogoji niso enako omejevalni za vse poklice. Kajti nočni čuvaji, stražarji, vratarji, prenašalci denarja, obhodniki in sploh ljudje s kakršnimkoli fizičnim delom se zagotovo razlikujejo od tistih, ki opravljajo detektivske dejavnosti, preiskovalna opravila, poligrafsko testiranje, industrijsko vohunstvo, protišpijonažo itd. Vsled tega obstajajo različne zahteve, ki jih morajo kandidati izpolnjevati, za katere se morajo ustrezno usposablјati, ponekod tudi s sodelovanjem policije; spet odvisno od tega, za kakšne dejavnosti gre, kako kakovostno jih je treba opravljati in komu jih je treba ponujati. Kajti plačnik se razlikuje od plačnika; vsi niso enako zahtevni, hkrati pa je tudi ogroženost lahko različna.

Čeprav še ne povesod, pa vendarle čedalje bolj preverjajo sposobnosti, lastnosti in druge okoliščine zaposlenih v zasebnem varstvu ali iškalce dela v njem. Pozor-

⁴ Gl. npr. Richard Donkin: Sector in need of new control, Financial Times, Dec. 13, 1990, s. 31.

nost velja zlasti: odvisnosti, poštenosti, pobudam, razsojanju in vdanosti. Glede na varstvo osebnih podatkov je večinoma dovoljeno tudi preverjanje, kako je s kandidativim odnosom do alkohola ali mamil, kako je z njegovo predkaznovanostjo, z razmerji do drugih, zlasti pa do sodelavcev ali klientov, ali morebiti zlorablja nasilje in prekoračuje pristojnosti, ali je psihično primeren za poklic⁵ itd., da ne omenjamo starosti in še česa drugega. Prav tako preizkušajo zadovoljstvo z delom, uspešnost pri njem in vse drugo, iz česar lahko izhaja ocena posameznika, zaposlenega v zasebnem varstvu, zlasti pa pri varnostnih firmah.

Zaradi dela oz. njegove narave pa prihaja v zasebno varstvo dosti nekdanjih policistov, gasilcev, vojakov in sploh ljudi s kakršnimikoli izkušnjami na področju varnosti.

Po svetu razločujejo registracijo in dovoljevanje »obrti« na področju zasebnega varstva. *Licenca* je akt pristojnega organa, ki dovoljuje opravljanje varnostne usluge na pogodbenem temelju, medtem ko je *registracija* dovoljenje državne oblasti, še preden se nekdo vključi v dejavnost v zasebni varnostni industriji.⁶ Oboje se navezuje na določene pogoje, kot so npr. starost, izobrazba, usposobljenost, predkaznovanost, fizično stanje, opremljenost, prejšnje dejavnosti (zlasti v zasebnovarstvenem področju), trajanje in še nekatere posebnosti.⁷ Ponekod zahtevajo tudi jamstvo za korektno oz. zanesljivo opravljanje dejavnosti ob domnevi, da bi utegnili priti do bankrota, štrajkov in podobnega. Zato preverjajo tudi uspešnost firme, ki izvaja »zasebno varstvo«, se pozanimajo o njenem prejšnjem delovanju, finančnem stanju, usposobljenosti, prilagodljivosti itd.

Državna zakonodaja ureja tudi zavarovalne obveznosti, usposabljanje, nošenje orožja itd., hkrati ko dovoljuje samoregulativno reševanje prenekaterih vprašanj, odvisno seveda od zvrsti dejavnosti, ki se jih loteva posamezno zasebno varstvo. Spoštovanje norm, ki urejajo to dejavnost, vedno nadzorujejo, hkrati ko določajo tudi postopke za pridobivanje potrebnih odobritev.

5. Izobraževanje in usposabljanje

Ob tem, da danes v postindustrijskih družbah zasebno varstvo čedalje bolj ponuja svoj »image« – tako javnosti kot državi z njenimi nadzorstvenimi mehanizmi in se hkrati pojavlja kot grožnja škodljivstvu v zasebnem sektorju – si zelo prizadeva izboljšati mnenje o sebi, ne nazadnje tudi s pripravljanjem in usposabljanjem za izpolnjevanje nalog, ki so pred njim. Gospodarska varnost, varstvo pri delu, fizična brezskrbnost, omejevanje požarov in sabotaž, oviranje vohunjenja, obramba pred vdiranjem v zasebnost itd. nedvomno *spodbujajo k izpolnjevanju poklicnih standardov in kulture* v zasebnem sektorju, ki jih je mogoče dosegati le z določanjem meril za prepuščanje k posameznim dejavnostim in kasnejšim nenehnim izpopolnjevanjem in nadzorovanjem. Kajti na uspešnosti in konkretnosti opravljanja uslug vedno temelji ugled firme, in ta se tudi v zasebnem varstvu »prodaja« kot katerokoli drugo blago.

Seveda je spet od narave velike količine opravil in dejavnosti, če ne že kar od poklica v zasebnem varstvu odvisno, *kakšno izobraževanje in usposabljanje je potrebno* in kakšne ovire je treba premagovati, da posameznik pride do prav

⁵ Gl. Ricks et al. s. 163.

⁶ Prav tam, s. 167.

⁷ Public Policing – Privately Provided, s. 25.

določenega naziva, ki mu bo omogočal razvoj oz. napredovanje in s tem tudi zaslužek.

V ta namen poleg splošne izobrazbe določenih stopenj še posebej pripravljajo in izvajajo posamezne programe, celo na univerzitetni ravni, vključno z doktorski. Posamezna združenja takšnega ali drugačnega varstva se tudi sporazumevajo, kako usposablјati ljudi v zasebnem varstvu, tako da je to področje pretežno prepuščeno nekakšni širši *samoregulaciji*, ki jo v visoko industrializiranih ali postindustrializiranih družbah *motivira boj za dobiček*.

Iz literature je razvidno, kaj obsegajo predmetniki za posamezno stopnjo »šolanja«, koliko semestrov, ur na teden in kaj vse je treba premagovati za pridobitev posameznega naslova tudi na prav določenih področjih varstva.⁸ Pri tem se še posebej razločujejo tečaji oziroma izobraževanje za *operativno osebje* in posebej za *vodstvene ljudi*. Za naš namen bi bilo preobširno naštevati najrazličnejše »predmete«, ki izobraževancu res posredujejo obširno praktično in teoretično znanje na različnih ravneh, zaradi katerih lahko zasebno varstvo z uspešnostjo oblikuje svoje poklicne promocije in seveda tudi svojo podobo v »varnostni industriji«. Poudarjajo, da *ne bi smelo biti vrednote, ki je zasebno varstvo ne bi zmoglo varovati*, zato se usposabljanje razvija skladno z zahtevami zamotane in dinamične družbe. Delovna mesta in same potrebe pa narekujejo, katere varnostne poklice je treba oblikovati in kje je treba imeti univerzitetno izobražene, kje pa drugačne ljudi, ki tudi fizično opravljajo svoje dejavnosti. Kajti zasebno varstvo se mora nenehno spopadati s številnimi spreminjajočimi se rešitvami in problemi.⁹

Pri usposabljanju ljudi v zasebnem varstvu pa *ima pomembno vlogo tudi policija*. Največkrat ustrezni policijski strokovnjaki sodelujejo v učnem procesu s svojimi izobraževalnimi programi ali predavanji, ki jih zlasti organizirajo večje firme, pogodbeno najete za opravljanje varnostnih dejavnosti. Dogaja pa se tudi, da celo organizacije zasebnega varstva dajejo policiji na voljo razna gradiva, za katera sta obe strani zainteresirani, vključno s strateškim planiranjem, preiskovanjem, ki zadeva kriminal pri procesiranju podatkov, podatke o žrtvah poslovnega kriminala, tja do bančnega roparstva¹⁰ itd.

Z razširjanjem obojestransko koristnega gradiva (za policijo in zasebno varstvo) se ne izboljšuje le varstvo nasploh (javno in zasebno), *marveč napreduje tudi sodelovanje in vzajemno razumevanje vlog*.

Čeprav se še vedno pritožujejo, da v zasebnem varstvu še nimajo povsod ustreznih uniform, da ne priznavajo potrebnih standardov in kvalifikacij, da še ne uživajo javnega priznanja in zaupanja, da se ne trudijo za poklicno usposabljanje,¹¹ itd., pa je po drugi strani vendarle očiten znaten napredek, za katerega se hkrati trudijo zlasti tisti, ki so na »varnostnem tržišču« najboljši prodorni in hočejo ostati najbolj konkurenčni in s tem tudi najbolj profitabilni. Tako le-ti odpirajo poti, po katerih jim sledijo drugi, nekateri hitreje, nekateri počasneje. Toda, v kapitalistični družbi vedno propadajo slabši, nesposobni, neodporni in neuspešni.

Zasebno varstvo postaja tudi zaradi svoje usposobljenosti in zmogljivosti opravljanja prenekaterih varnostnih nalog *čedalje bolj tudi sredstvo za zagotavljanje*

⁸ Gl. npr. Ricks et al. s. 269–283.

⁹ Prav tam, s. 281.

¹⁰ Public Policing – Privately Provided, s. 14.

¹¹ Peel, s. VIII.

nje norm in pomemben nedržavni nadzorstveni mehanizem. S tega vidika bi kazalo njegovo vlogo čedalje bolj ocenjevati tudi pri nas, še posebej po razdružbljanju premoženja.

6. Profesionalizacija

Obseg opravil kateregakoli poklica vedno vpliva na njegovo profesionalizacijo, ki mu v primerjavi z drugimi dejavnostmi prinaša navsezadnje tudi ugled in vse drugo, kar spremlja oblikovanje nekega poklicnega področja; to seveda privablja ljudi, da se pripravljajo zanj, šestokrat tudi kot za življenjski smoter oz. kariero. Ko pa postaja delovno področje vedno bolj široko, razvejano in s svojimi smotri tudi čedalje bolj pomembno – tudi zaradi tega, ker je v njem vedno več znanja in potreb po njem – prihaja v njem do viličenja; njegove dejavnosti se specializirajo, prav tako pa tudi ljudje, ki jih opravljajo. To se danes že dogaja z zasebnim varstvom, če nanj gledamo kot na celoto, ne glede na del sveta, v katerem deluje. Kot proces predstavlja ne le pomemben prispevek k družbeni delitvi dela, marveč tudi močno razširja obseg »družbene« kontrolizacije, kar seveda ni nepomembno. *Narobe. Morebiti gre poudariti prav to plat njegovih razsežnosti, za katero je značilno, da izhaja sicer iz potreb po varnosti, toda te potrebe so docela individualno motivirane z bogatenjem bodisi posameznikov bodisi skupin.*

Toda ključno za zasebno varstvo v tem kontekstu je naraščanje njegove profesionalizacije in z njo povezane specializacije.

Profesionalizacija se zlasti izraža s poudarjanjem etičnega kodeksa in pravil ravnanja, s široko zastavljenim strokovnim izobraževanjem in usposabljanjem, združevanjem in medsebojnim povezovanjem varnostnih firm in ljudi v njih, z nastopanjem na »varnostnem tržišču« in nasproti drugim nadzorstvenim mehanizmom, še posebej pa državi, v sodelovanju z varnostno industrijo in podjetji za proizvodnjo varnostne tehnologije, z vplivi na zavarovalništvo in zakonodajo, z vplivanjem na varnostna merila itd. Tudi kroženje ljudi, zaposlenih na varnostnih področjih, kaže na določeno usklajenost poklicnih zahtev, saj v zasebno varstvo prihaja čedalje več ljudi iz policije, iz vojske, iz vrst gasilcev, detektivskih organizacij in iz raznih varovalnih dejavnosti. To gotovo potrjuje, da sta količina dejavnosti in opravil pa tudi številčnost ljudi v njih tolikšni, da *omogočata pretok že znotraj »profesije«, če nanjo gledamo v ekstenzivnem smislu.*

Na profesionalizacijo prav tako kažeta registracija dejavnosti in izdaja dovoljenj za njeno opravljanje, pri čemer ne gre pozabiti na ugotavljanje sposobnosti tako posameznikov kot podjetij. Oba nosilca morata nenehno potrjevati, da sta zmožna zadovoljevati zahteve po varnostnih uslugah, ki jih ponujata za plačilo. In če se danes na kateremkoli tržišču neko blago prodaja za denar, mora praviloma ustrezati določenim standardom. In predpisani niso le standardi za blago, marveč morajo tudi standardi proizvajalca ustrezati določenim zahtevam, sicer njegovo »blago« ne pride na tržišče ali pa ga sam trg izvrže kot neustreznega. To pa se že dogaja na »varnostnih tržiščih«, ne sicer pri nas, ampak drugje, predvsem tam, kjer je zasebnik lastnik večine premoženja, ki ga neka družba sploh ima. Zato prodaja »varstva« kot blaga, ki ga proizvajajo zasebniki, ne more potekati brez konkurenčnosti, brez profesionalizacije in brez specializacije.

Ker pa je veliko potreb po različnih varnostnih uslugah, ki jih spodbuja in sploh motivira zasebnikova skrb za svoje bogastvo, nujno prihaja tudi do specializacije v zasebnem varstvu (private security). Če hoče izvajalec tega varstva v kapi-

talizmu ostati opažen na »varnostnem tržišču«, se mora prilagajati varnostnim potrebam, oz. si jih mora celo »izmišljati« in tako oblikovati varnostni sentiment, (tudi prestrašenost, občutek ogroženosti in negotovosti, nenehne nevarnosti itd.) podobno kot moda narekuje, kaj in kako se oblačiti na naslednjo pomlad ali jesen.

Zato zasebno varstvo (tam kjer je že profesionalizirano) že nekaj časa ni več v senci formalnega nadzorstva (policije), ampak je dokaj enakovreden partner, podobno usposobljen in izšolan, le da za drug namen in za prav določenega plačnika. Ali je zaradi tega mogoče pričakovati od zasebnega varstva več lojalnosti in višjo stopnjo poklicne pripadnosti?

Po svetu si močno *prizadevajo za oboje: za profesionalizacijo in za specializacijo*, kar je razvidno iz posameznih programov,¹² izdajanje spričeval, potrdil oz. diplom, iz premagovanja različnih izpitnih zaprek in preverjanja znanja, spodbujanja k napredovanju in predvsem iz uspešnosti izvajanja varnostnih nalog na določenih področjih. Profesionalizacija tudi pomaga oblikovati ustrezno kadrovsko strukturo varnostnega osebja, ki tako lažje »prodaja« svoje sposobnosti. S poudarkom, da je profesionalizacija še posebej pomembna za dvig morale in ugleda, kar prav tako vpliva na dobiček »varnostnih firm«. Dobiček se gotovo meri s cost/benefit analizo, ki najbolj potrjuje marsikaj, kar je treba vrednotiti tudi v varnostni industriji, vključno s posrednimi in neposrednimi koristmi.

Zato že danes pregled zasebnih varnostnih uslug po svetu daje izredno pestro podobo, tako glede dejavnosti varstva kot tudi glede domiselnosti tehničnih sredstev, uporabnih za opozarjanje, odkrivanje in varovanje pred ogrožanjem in nevarnostmi raznih vrst. To pa seveda po drugi strani še kako dokazuje pozitivno plat kriminala v katerikoli družbi, ker zaposluje ogromno število ljudi, od navadnega izdelovalca ključavnic do univerzitetnega profesorja, ki piše učbenike kazenskega prava, kot je dejal Marx.¹³

7. Zasebno varstvo in varnostna tehnologija

Plotovi, ključavnice, osvetljevanje varovanih krajev in neposredno opazovanje že zdavnaj ne ustrezajo več popolnejšemu zavarovanju, čeprav ponekod še vedno pomenijo ključno dejavnost, vendar velja to predvsem za čuvajska, vratarska in patrolna opravila. V nekem določenem obsegu gotovo še zadoščajo za morebitno omejevanje ogrožanja tovarniških ograj in dvorišč, skladišč oz. odprtih ali zaprtih prostorov, ki pomenijo varnostni parameter ali »prvo linijo obrambe zoper nedovoljeno odhajanje«. ¹⁴ Toda kriminologija ugotavlja s svojimi raziskavami in domnevami o prikriti kriminaliteti, da je bilo *znotraj zidov od »domačih« ljudi storjene nekajkrat več in bolj nevarne škode*, kot jo povzročijo storilci od zunaj.

Javna (državna) policija deluje predvsem javno in na javnosti dostopnih krajih ter le delno na poljavnih prostorih. V zasebnih in zaprtih prostorih pa seveda le s posebnimi prijemi, različnimi oblikami infiltracije ali z obveščevalnimi dejavnostmi. Zato je zanjo velik del, če ne kar večina pojavov ter informacij o njih iz podjetij, uradov, tovarniških prostorov, skladišč itd., nedostopen. Izmika se ji torej dosti dogodkov in njihovih povzročiteljev, ki ostajajo zunaj območja prijemljivosti in sploh uradne reakcije. Zato pa ima *zasebnik, lastnik, podjetnik* in vsakdo

¹² Gl. Criscuoli, s. 29–30.

¹³ Marx: Teorije o presežni vrednosti, gl. tudi Taylor, Walton, Young: Critical Criminology, s. 221–222.

¹⁴ Ricks et al, s. 63.

v podobnem položaju neprimerno več možnosti skrbeti za poštenost in pravilnost dela, za varnost premoženja in vse drugo, kar tako ali drugače vpliva ne le na ohranjanje tistega, kar ima, ampak tudi na povečevanje premoženja. In ta motiviranost za preprečevanje ali vsaj omejevanje kakršnekoli škode je ključna za dramatično razraščanje zasebnega varstva (ali zasebne policije, kot pravijo nekateri), zlasti v zahodnem visoko industrializiranem svetu. Zato se s posebno zavzetostjo lotevajo ne le specializirane kriminalne prevencije, marveč tudi uporabe najrazličnejših varnostnih naprav, kar spet spodbuja izumljanje novih tehničnih sredstev, ustanavljanje »alarmnih kompanij«, izdelovanje varnostnih načrtov in programov«, njihovo ocenjevanje in nenehno vrednotenje, ugotavljanje tveganja in občutljivosti, in ne nazadnje spoznavanje omejevanja zasebnosti. Kajti, zasebno varstvo ponekod in na prenekaterih delovnih mestih še kako »vdira« v zasebnost, ki je pogosto ogrožena že zaradi narave delovnega mesta, in največkrat se morajo ljudje zaradi dela (ki ga morajo povrh še obdržati) vnaprej podrežati pravilom omejevanja svoje zasebnosti, človekovih pravic in državljanskih svoboščin. V to sodi že poligrafsko testiranje poštenosti, lojalnosti in še česa drugega že pred nastopom službe, vključno z različnimi psihološkimi pregledi, potrebnimi za odločitev o sprejemu na delo.

Z zasebnim varstvom in z vso razpoložljivo varnostno tehnologijo za obrambo pred zunanjimi in notranjimi vplivi si torej zasebnik lasti dosti več kot država za svojo varnost, hkrati ko to opravlja država dosti bolj »nerodno«, neuspešno, počasi in brezosebno. Zasebnik je zaradi preprečevanja škodljivosti dosti bolj motiviran, če si ustvari varnostno službo, za katero meni, da mu je potrebna, in če to ugotovi, jo hoče tudi povečevati. Iz bližnje preteklosti je glede tega zlasti tipičen Henry Ford v letih 1930 do 1947, ki je kot proizvajalec avtomobilov v Detroitu vzdrževal v svoji hišni policijski organizaciji okoli 3500 ljudi, ki naj bi nadzorovali največ 80.000 zaposlenih delavcev. Svojo policijo pa je oblikoval iz »surovežev, nogometašev, rokoborcev, bivših kaznjencev, gangsterjev in propadlih policajev«, ¹⁵ tako da je bilo njegovo zasebno varstvo nekaj edinstvenega v zgodovini zasebnega policijskega sistema.

Z zasebnim varstvom in vdiranjem varnostne tehnologije v človekove dejavnosti, zlasti v zvezi z delom in na delovnem mestu, v poslovnosti itd., je gotovo mogoče pričakovati več kršitev pravic in svoboščin, kot jih povzroča država s svojimi kontrolnimi mehanizmi. Le-ti so tudi dosti bolj odtujeni od vseh tistih možnosti, ki jih zasebnik s svojimi »kontrolnimi dejavnostmi« lahko uporablja za ogrožanje zasebnosti njemu podrejenih ljudi in za vmešavanje v intimnost posameznikov. Ker pa je za to »legitimiran« s svojo lastnino in z obrambo svojih interesov, je nedvomno v boljšem položaju kot država, ki brani splošne oz. skupne koristi. Od tod se porajajo spet naraščajoče potrebe po varstvu pred grozečim kršenjem pravic, ki jih predpostavlja zasebno varstvo v prihodnosti.

Zasebno varstvo bo v čedalje večjem obsegu razpolagalo z različnimi varnostnimi možnostmi, kot so: zasebni preiskovalci, alarmne naprave, oklopna vozila, zaščitne dejavnosti, zastraševalna sredstva, opazovalni sistemi itd. Znanje na eni strani in elektronska oprema z računalništvom na drugi mu že danes omogočajo »pozornost duš«, ki si jih podreja za svoj interes. S tem pa se hkrati povečuje zasebnikov monopol nad močjo, in kdor ima moč, si vedno želi tudi oblast. Zato zasebno varstvo varuje predvsem tudi oblast in nadzor nad stvarmi mu je pogosto le pretveza za oblast nad ljudmi, kar za človeško zgodovino ni nobena novost – le pozabiti ne bi smeli tega.

¹⁵ Weiss, v Shearing/Stenning s. 115 in 118.

8. Prihodnost zasebega varstva

Z naraščanjem bogastva, ki ne bo v lasti države, se bodo povsod povečevale tudi potrebe po zasebnem varstvu (ali tudi po zasebni policiji, kot prenekateri radi imenujejo to področje, ko ga primerjajo z javno ali državno policijo). Kajti zasebnik se bo želel še bolj kot doslej varovati pred različnimi oblikami ogrožanja in seveda predvsem pred morebitno škodo, ki zmanjšuje njegov dobiček. Vsak *dober gospodar si bo moral potemtakem že zaradi profitabilnosti svojih dejavnosti* ali premoženja, ki mu kakorkoli omogoča bogatenje, sam ali s pomočjo znanja »varnostne industrije« *pripraviti ocene varstva* in se po njih odločiti, kakšno varstvo potrebuje; ali ga more organizirati in vzdrževati sam, ali pa se mora pogodbeno dogovarjati z ustreznimi, spet zasebno varnostnimi firmami, da mu bodo »varstvo« prodajale kot blago, katerega ceno spet določa tržišče po zakonu ponudbe in povpraševanja. S tem se seveda otresa lastnega tveganja, kajti za njegovo varnost je odgovorna organizacija, ki prevzema varstvo. In to je v kapitalizmu urejeno do podrobnosti; pri nas pa se bo treba na to šele pripravljati. Zgledov za posnemanje ni malo. Gotovo pa je, da je tudi ta ocena varstva odvisna od ogroženosti. Zato ima v tem varstvu izredno pomembno vlogo tudi zavarovalništvo. Vse skupaj pa je povezano z analizami *cost/benefit*.

Ker javna policija ustvarja vedno več dvomov v uspešnost že za zdaj ustreznega, kaj šele pričakovanega varovanja premoženja zasebnega lastnika ali kakršnihkoli vrednosti, niso tako redka razmišljanja, *kako varstvo urediti v prihodnosti*. S tem v zvezi pa že danes nastajajo razni predlogi za delitev dejavnosti med državno policijo in zasebnim varstvom (ali zasebno policijo). Država naj bi izročala zasebnemu varstvu ali zasebnemu opravljanju policijskih opravil vse tiste dejavnosti, ki jih lahko uspešneje zagotavlja zasebnik in ki ne pomenijo tolikšnega javnega interesa, da bi ga morala še v prihodnosti varovati državna policija.

Tako npr. *predlagajo*, da bi se zasebno varstvo namesto državne policije lahko ukvarjalo z »nekriminalnimi« policijskimi dejavnostmi, kot so prevažanje zapornikov, z ukrepanjem ob alarmnih pozivih pri vlomih, z varovanjem šolarjev, z nadzorstvom nad živalmi, s spremljanjem pogrebov, z varovanjem denarnih prevozov, s policijskimi dejavnostmi ob posebnih dogodkih, z nadziranjem parkirišč, s preiskovanjem nezgod, pri katerih ni ponesrečencev, s kontrolo prometa, z varnostjo sodišč¹⁶ itd., odvisno od tega, kaj je res še potrebno, da ostaja pod policijsko pristojnostjo (oblastjo) in kaj se lahko, če ne gre drugače, vsaj postopno prenaša na različne oblike zasebnega varstva (ali zasebne policije).

Marsikje po svetu namreč ugotavljajo, da je celo do 80% dejavnosti, ki jih opravlja policija, takšnih, da nimajo nič skupnega s preiskovanjem kriminala, pa zanje vendarle uporabljajo »zaprisežene« oz. usposobljene policiste (ali pri nas pooblaščené uradne osebe – PUO), medtem ko jih za razreševanje »nekriminalnih« zadev sploh ne usposablajo. To seveda pomeni, da v policiji iščejo alternativne možnosti za opravljanje precejšnjega dela dosedanjih policijskih opravil, ki bi jih prevzelo neko drugo varstvo, ali zasebno ali bi jih izvajali zasebniki, bodisi za plačilo uporabnikov uslug bodisi po pogodbi z državo (podobno kot je ponekod že z zasebnimi zapori), če bi bila taka ureditev cenejša in uspešnejša, v kolikor ne bi pri kakšnem varstvu sploh šlo za »samopomoč« (samovarovanje, samozaščitnost ipd.). O tem pa je prav tako dosti mnenj, predlogov pa tudi poskusov.

¹⁶ Ricks et al., s. 312–313.

Procesi tovrstnega »razdržavljanja« varstva se nadaljujejo brez ideološkega ozadja. Izhajajo iz želja po razbremenjevanju države, po zmanjševanju izdatkov za varstvo, po izboljševanju varnostnih uslug in seveda tudi po uravnavanju plačevanja stroškov tja, od koder prihajajo potrebe po prav določenem varstvu. To gotovo pomeni *komercializacijo in ekonomizacijo porazdeljevanja varnostnih uslug*, ki se na interesnem področju, ki ne zadeva javno varnost, prodajajo tistim, ki jih hočejo imeti in ki jih hkrati tudi lahko plačajo. Če pa nekateri svojih želja po dodatnem varstvu ne morejo plačevati, jih pred najhujšimi ogrožanji še vedno varuje država s svojimi kontrolnimi mehanizmi, ki dele svoje usluge vsem enako – vsaj formalno, če tega ne zmorejo dejansko.

Gotovo pa je, da se bo *zasebno varstvo v prihodnosti razširjalo na račun državne policije*, ki bo zoževala svoja področja na najnujnejše varovanje javnih (državnih) interesov. Seveda je te procese mogoče pričakovati v normalnih razmerah in v družbah, kjer prevladuje zasebniški interes in je tudi državna ureditev prilagojena njegovemu uveljavljanju – to je v kapitalizmu. Ne glede na to pa velja razmišljati in preverjati, v čem in zakaj bi bila »zasebna policija« (ali zasebno varstvo) uspešnejša od državne (javne), in ali je mogoče pričakovati, da bi bilo »samoregulativno« kaznovanje učinkovitejše od državnega prisiljevanja. Naša dosedanja praksa je pokazala, da so bila tovrstna prizadevanja povsem nerealna.

Sklep

Z dokajšnjo zgodovinsko razdaljo se zasebno varstvo znova pojavlja, toda, danes povsem kot »mlajši« partner državni (oziroma javni) policiji. Z njim se morebiti še dokaj zabrisano *nakazuje prenekatera delitev javnega reda od zasebnega*, hkrati ko se to partnerstvo med obema stranema vedno bolj operacionalizira v korist zasebnega varstva. To seveda ne velja za naše razmere, kajti tako s kriminalom kot tudi z razvojem formalnega nadzorstva za nekaj desetletij zaostajamo za razvitim svetom. »Samoupravno varstvo« je imelo ves čas podrejeno vlogo in je živelo v senci države, zasebno varstvo pa šele doživlja prve razvojne oblike in ima vso prihodnost, ki so jo druge že prehodili.

Ker se kriminal v zasebnem varstvu pojavlja predvsem v funkciji škode in manj kot tisto, kot ga dojemamo v kriminologiji, je v tej znanosti relativno malo zanimanja za tovrstne mehanizme nadzorovanja, ki v prihodnosti ne bodo imeli majhne vloge. Ne le, da bo *zasebno varstvo* čedalje pomembnejši dejavnik za določeno obravnavanje deviantnosti, postajalo bo vedno bolj nenadomestljiv preprečevalni dejavnik in hkrati z obema tudi vedno bolj *pogost kršitelj človekovih pravic in svoboščin*. Ni utemeljeno, da bi v njem razpoznavali samo pozitivne strani. Če bo in kakorkoli že bo zasebno varstvo delovalo, bo vedno ustvarjalo tudi negativne procese in pojave, s katerimi se bo moral ukvarjati njegov »starejši« (?) partner, to je formalno nadzorstvo. Kajti država ne more nikoli odpraviti lastne odgovornosti za varstvo javnih koristi in bo vedno zadnja inštanca, če zasebno varstvo ne bo funkcioniralo – še zlasti takrat, če se bo hotela »znebiti« raznih dosedanjih »varstvenih« obveznosti, kot to ponekod dela. Zato pa so potrebna nekatera ideološka in politična izhodišča, do katerih je mogoče priti le v stabilnih družbah, kjer vedo, kam gredo.

Zasebno varstvo se v skladu s stopnjo razvitosti vedno vmešava v vedenjske razmere in mu gre v prihodnje pripisati tudi nekatere panoptične vizije, ki so dosti bolj pridobitniško motivirane kot pa je to pri državnem varstvu. Morebiti bo prav

zaradi tega uspešnejše, ker bo njegov smoter bolj preprečevati kot pa odkrivati in obravnavati deviante, predvsem preprečevati škodo pri oblikovanju dobička, za katero je seveda spet najbolj občutljiv posameznik. To pa je gotovo vodilo, ki ga ne gre zanemarjati pri razmišljanju, do katere meje je mogoče dopuščati *varstveno agresijo bogatih*, ki jim je hkrati sredstvo za doseganje moči in oblasti v družbenih skupinah na različnih ravneh.

Rokopis končan 22. februarja 1991

LITERATURA

1. Brodeur, J.-P.: Ordre public et ordre privé. *Revue internationale de criminologie et de police technique*, Genève 41(1988)4, s. 392-410.
2. Buchin, R.: La securite privée. *Revue de droit pénal et de criminologie*, Bruxelles 69(1989)2, s. 137-148.
3. Chaiken, M. Chaiken, J.: *Public policing - privately provided*. Washington, U. S. Department of justice 1987, 44 s.
4. Clancy, D. T.: Legal considerations relative to the authority of private security officers. *The Police Chief*, Gaithersburg 45(1978)6, s. 26-27.
5. *Crime in public view*. London, Her majesty's stationary office 1979, 36 s (Home office research study; no 49)
6. Criscuoli, E. J.: Building a professional complement to law enforcement. *The Police Chief*, Gaithersburg 45(1978)6, s. 28-30.
7. Cunningham, W., Taylor, T. H.: Ten years of growth in law enforcement and private security relationships. *The Police Chief*, Gaithersburg 50(1983)6, s. 28-33.
8. Cunningham, W., Taylor, T. H.: *Crime and protection in America*. Washington, U.S. Department of justice 1985, 72 s.
9. Davidović, D.: *Metodika rada službe obezbedenja*. Beograd, Viša škola unutrašnjih poslova 1981, 127 s.
10. *Dictionary of criminal justice data terminology*. Washington, U.S. Department of justice 1981, s. 169.
11. Draper H.: *Private police*. Sussex, Harvester press; New Jersey, Humanities press 1978, 173 s.
12. Eckert, P.: Gegen Schariatane und schwarze Schafe. *Kriminalistik*, Heidelberg 33(1979)11, s. 536-537.
13. Gray, H.: Private security - some comments. *The Police Chief*, Gaithersburg 45(1978)6, s. 34-35.
14. *Handbook of resources for criminal justice evaluators*. Washington, U.S. Department of justice 1978, loč pag.
15. *Handbook of security*. London, Kluwer-Harrap 1978, loč pag.
16. Hasler, G.: Professional development in the security industry. *Security gazette*, St. Albans 19(1977)5, s. 153-155.
17. Henderson, J.: Public law enforcement, private security and citizen crime prevention: competition or cooperation. *The Police Journal* 60(1987)1, s. 48-57.
18. Henderson, J. H.: Javna policija, privatna sigurnost i prevencija zločina od strane građana: rivalstvo ili kooperacija. *Izbor*, Zagreb 28(1988)1, s. 30-36.
19. Hoby, G.: *Die rechtliche Stellung der privaten Polizei in der Schweiz*. St. Gallen, [t. Ostschweiz] 1940, 131 s.
20. Hoogenboom, A. B., Morré, L.: Des paradoxes du controle d'état sur l'industrie de la sécurité privée: la légitimation et la naissance d'un complexe d'organismes policiers? *Déviante et société*, Genève 12(1988)4, s. 391-400.
21. Irini, S., Prus, R.: Doing security work: keeping order in the hotel setting. *Canadian Journal of Criminology*, Ottawa 24(1982)1, s. 61-82.
22. Kingsbury, A.: *Introduction to security and crime prevention surveys*. Springfield, Thomas 1973, 364 s.
23. Kirkley, J. A.: Are we private police or a security guard? *The Police Chief*, Gaithersburg 45(1978)6, s. 36-42.
24. Mac Guire, J. [et al.]: The bridge that connects public and private police. *The Police Chief*, Gaithersburg 50(1983)6, s. 38-40.
25. Magnusson, D.: The private police. V: Knutsson, J. [et al.]: *Police and the social order*. Stockholm, the National swedish council for crime prevention 1979, s. 167-175 s. (Research and development division; Report no 6)
26. Modern security in industry. *International Criminal Police Review*, Paris 32(1977)311, s. 242-246.
27. Murphy, D.: *Customers and thieves*. Aldershot, Gower 1986, s. 85-98.
28. Pancake, D.: Co-operation between police departments and private security. *International Criminal Police Review*, Paris 39(1984)382, s. 238-241.
29. Pancake, D.: Cooperation between police departments and private security. *The Police Chief*, Gaithersburg 50(1983)6, s. 34-36.
30. Peel, J. D.: *The Story of private security*. Springfield, Thomas 1971, 156 s.
31. Peterson, H.: Private security. *The Police Chief*, Gaithersburg 50(1983)6, s. 26-27.

32. *Privatizing criminal justice* / ed. R. Matthews. London [etc.], Sage 1989, 197 s.
33. R. B.: Colloque «Sécurité publique et privatisation». *Revue de droit pénal et de criminologie*, Bruxelles 69(1989)2, s. 185-188.
34. Reiss, A. J.: *Private employment of public police*. Washington, U.S. Department of justice 1988, 7 str. (Research in brief)
35. Ricks, T., Tillett, B. G., Van Meter, C. W.: *Principles of security*. 2nd ed. Cincinnati, Anderson 1989, 386 s.
36. Schepps, D.: Why private police standard must be raised. *The Police Chief*, Gaithersburg 49(1982)2, s. 26-27.
37. Shearing, C., Stenning, P.: *Private policing*. Newbury Park [etc.], Sage 1987, 327 s.
38. Shearing, C. D.: La sécurité privée au Canada. *Criminologie*, Montreal 17(1984)1, s. 59-89.
39. Shook, H.: The private security sector and law enforcement. *The Police Chief*, Gaithersburg 45(1978)6, s. 24-25.
40. South, N.: *Policing for profit*. London [etc.], Sage 1988, 180 s.
41. Stacharowsky, H.: Private Sicherungsdienste. *Kriminologisches Journal*, Weinheim 17(1985)3, s. 228-234.
42. Strobl, W. M.: *Crime prevention through physical security*. New York; Basel, Dekker 1978, 432 s.
43. Stüllenberg, H.: Sicherheit als käufliche Ware. *Kriminalistik*, Heidelberg 41(1987)11, s. 616-618.
44. Weiss, R.: The emergence and transformation of private detective industrial policing in the United States, 1850-1940. *Crime and Social Justice*, Berkeley (1978)9, s. 35-48.

Seznam literature pripravila Marija Milenković